

8/6

KIBBUTZEN OCH DESS KRIS

Kibbutzen Jad Mordechai vid gränsen till Ghaza.

OMKRING TVÅ tredjedelar av de judiska jordbrukarna i Israel lever i bosättningar som kan betraktas som kollektiv. Graden av gemenskap är olika. I Moshav Ovdim, exempelvis, sköter varje medlem sin jordbit, men försäljning och inköp göres gemensamt, och även i övrigt råder utpräglad likställighet och gemenskap; i Moshav är i motsats till Moshav Ovdim tillåtet att använda avlönad arbetskraft; i Moshav Shihri skötes jordbruket kollektivt, men liksom i de förut nämnda formerna har varje familj eget hushåll. Det mest utpräglade kollektivet är kibbutzen.

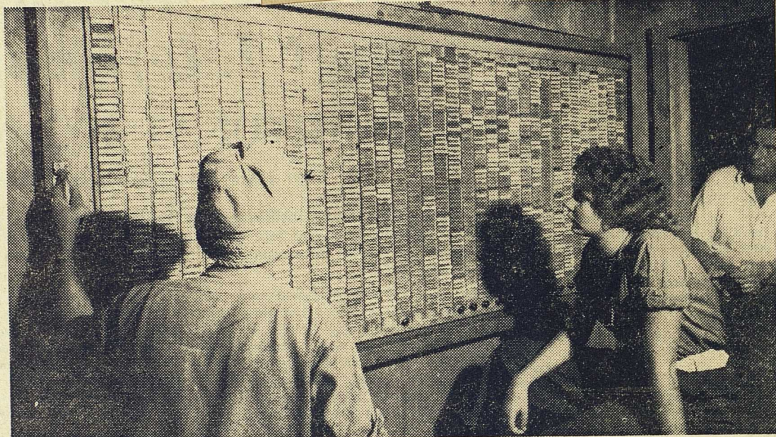
Den första kibbutzen byggdes upp av ett antal unga invandrare i Degania nära Gennesarets sjö i Galiléen omkring 1910. Med den ökade invandringen efter första världskriget och särskilt under 1930-talet uppstod ett stort antal kibbutzer, och gemenskapen i dessa kollektiv blev kärnan i en ideologi och en folkrörelse. Många kibbutzer anlades i gränstrakterna, och under befrielsekriget gjorde de betydande insatser som samlingspunkter och gränsfästen. Enligt de senaste uppgifterna är deras antal omkring 300, med drygt 70 000 människor; de minsta kibbutzerna har mindre än 100, de största 1 500 — 2 000 invånare. Flertalet kibbutzer har uppbyggts med stöd av staten, Histadrut och sionistiska organisationer. I regel tillhör medlemmarna av en kibbutz till större delen samma parti eller religiösa riktning; flertalet domineras av något av de socialistiska partierna Mapai eller Mapam.

Kibbutzen utgår från skilda förebilder och inspirationer: de gamla ryska kollektiven, socialistiska och anarkistiska idéer från Fourier och Marx till Tolstoj och Kropotkin, en arbets- och jordromantik vars mest berömde representant är Aron David Gordon, under sina sista år medlem av Deganiakibbutzen. Man har kunnat i kibbutzen se socialismens men också sionismens fulländning. Medlemmarna i kollektiven var pionjärer genom att de bröt jord och förberedde det fria Israel, de bildade under turkarnas och engelsmännens styre ett judiskt samhälle som stod halvt utanför den främmande och fiendliga staten.

Egendomsgemenskap och likställighet är grunderna framför andra. Man arbetar tillsammans, med skifte av verksamhet för olika tider, man äter tillsammans, barnen bor och uppfostras kollektivt; varje person eller familj har en stuga på ett eller två rum till förfogande för vila och sömn. I kibbutzen behövs inga pengar; allt, mat, kläder, möbler, tvätt, cigaretter, nöjen, är gemensamt och kostnadsfritt. Ett antal valda styrelser och kommittéer, eller de till möte församlade medlemmarna, bestämmer om arbetsfördelning, planerar produktionen, gör upp budgeten. Likställigheten begränsas endast av principen: "Från var och en efter hans förmåga, till var och en efter hans behov."

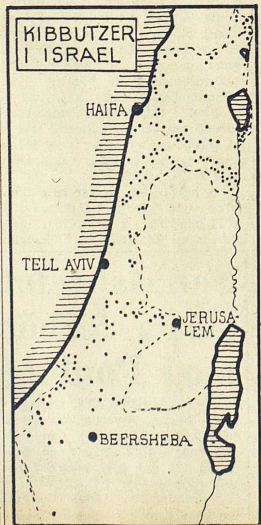
Gamla och sjuka får, utan arbete, samma eller bättre standard; begåvad ungdom sändes till läroverk och universitet; talanger i målning eller musik skickas för utbildning till och med till Europa eller USA.

Den socialistiska eller kommunistiska ideologin kombineras med den "arbetets religion" som förkunnades av Gordon. "Ett folk som blivit vant vid varje sätt att leva utom det naturliga — livet i medvetet och självförsörjande arbete — ett sådant folk blir aldrig ett levande, naturligt arbetande folk utan att det till det yttersta spänner sin vilja för att nå

Varje morgon infinner sig kibbutzmedlemmarna vid tavlan som meddelar vilka arbetsuppgifter de fått sig tilldelade.

detta mål. Arbetet är inte bara nödvändigt för människans kontakt med jorden och för att hon skall få rätt till jorden; det är också den viktigaste faktorn i uppbyggandet av en nationell kultur. Arbetet är framtidens stora mänskliga ideal, och ett stort ideal är som den hälsobringande solen. Vi behöver människor som arbetar med fanatism i detta ords högsta mening." Denna idealisering av

lighet skimrar i denna sionistiska socialism.

Jordbrukskollektiv, byggda på i huvudsak samma idéer, har vi många exempel på, särskilt från USA under det tidiga 1800-talet. Så stor framgång som i Palestina och Israel har aldrig en sådan rörelse tidigare haft. I många kibbutzer i Galiléen möter man gamla som levt i dessa miljöer i fyrtio år, medelålders och unga människor som inte känt något annat sätt att leva. Som soldater och pionjärer, som socialister och idealister har dessa människor i kibbutzerna varit en inspiration för "tillbaka", yttrade Herbert Morrison i engelska underhuset efter en resa i Israel 1936, "med en ödmjuk känsla att jag skulle vilja sluta med detta spel i parlamentet och politiken och leva bland dem... Det är ett av de mest underbara ting som finns i världen. När jag tänker på dessa unga människor, som lyckliga arbetar för att i en anda av samverkan och gemenskap bygga upp ett nationellt hem, men är utsatta för mord och överfall, känner jag mig förbittrad, som om något tarvligt och blodigt smutsade en av de största moraliska strävandena i mänsklighetens historia." "För över trettio år sedan", förklarade Ben-Gurion i ett tal 1944, "grundade en grupp unga män och kvinnor den första kibbutzen vid Jordan: de gjorde mer för judendomen och världen, för judisk och internationell arbetarrörelse än hela skolor av judiska socialister och reformister som sam i de 'stora' revolutionernas kölvatten och hånade 'det obetydliga och excentriska' som utfördes av judiska pionjärer i Palestina. Det anspråkslösa som dessa självständiga pionjärer åstadkom är i dag ankaret och värdkasen för det skingrade Israel, en förebild för judiska flickor och pojkar överallt, och skall, det är jag säker på, en gång bli en förebild för världen."

Under senare år har det talats mycket om kibbutzens kris. Därmed avses inte den ekonomiska situationen, som i stort sett blivit bättre; många av de gamla kibbutzerna är nu blomstrande byar eller småstäder, där jordbruket kombineras med industri och fiske — i fiskdammar som uppförts i samband med irrigationen — och där inbyggarna har en hygglig standard i mat, kläder och bostad. Delvis tänker man på de politiska konflikterna; i samband med striderna inom arbetarrörelsen har ett stort antal kibbutzer splittrats och uppdelats, och kibbutzerna har hårt engagerats i det partipolitiska arbetet. Framför allt är det dock andra ting som avses. Kibbutzerna har både absolut och än mera i proportion till befolkningens tillväxt gått tillbaka, och detta beror på att rekryteringen minskats och att många, särskilt bland de unga, lämnar sina byar; de betraktas, och betraktades än mera förr, då utträde ur en kibbutz var något ovanligt, nära nog som förrädare. En önskan att begränsa gemenskapen har lett till att den pri-

arbetet gäller, som citatet visar, främst kroppsarbetet och egentligen arbetet i jorden, och den förbindes ofta med ett slags jordmystik, som i den jordbrukande, den med jorden återförenade, ser den enda riktiga, naturliga människan — men samtidigt tänkes denne passionerade arbetare vara bildad, reflekterad, intellektuell, på en gång ren och djupsinnig. Att just judarna, som genom försörjningen och förföljelsen slitits bort från jorden, måste finna frälsningen på denna väg är den tanke som länkar arbetsreligionen till sionismen.

I kibbutzens ideologi framträder, sannolikt under påverkan av såväl judiska som ryska moralister, mer än i västerländsk socialism människans förvandling som slutmålet. Människan skall genom ett gemenskapsliv i fördragsamhet och sämja bli fri från sin egoism, sitt begär att tävla sin självhåvdelsevilja; hon skall bli god och självuppgivande utan ansträngning, komma att älska sin nästa såsom sig själv. En dröm om he-

vata sfären vidgats på den kollektivitas bekostnad. Medlemmarna vill ha egna dusch- eller badrum, de vill ha möjlighet att äta hemma vid vissa tillfällen, de vill kunna härbärgera sina barn då och då, de vill inte bo alltför tätt tillsammans. Man är inte så helhjärtad och entusiastisk som förr, att leva i en kibbutz är inte längre för så många en kallelse. Den nya människa som kibbutzen skulle skapa har inte blivit till, och misstråningen över att man inte lyckats tynger sinnena.

Samtal med medlemmar av kibbutzerna och än mera med unga

som en gång varit medlemmar ger åtminstone några glimtar av dessa svårigheter och av orsakerna till dem. Genom upprättandet av staten Israel har kibbutzerna förlorat något av sitt värde och sin glans. De är inte längre judiska samhällen i en främmande stat, den prestige pionjärerna ägde har delvis med nödvändighet överflyttats på de i staten Israel politiskt, socialt och ekonomiskt ledande grupperna. Unga människor med ambition och duglighet vill förtjäna pengar, vinna en smula ära och makt. Efter årtionden av möten och diskussioner och planeringar blir verksamheten dammig av slentrian. I en kibbutz som jag besökte berättade man med glädje att verkligt livliga debatter just ägt rum; de gällde frågan om en medlem kunde utbyta det antal

cigarretter som han fick i tilldelning varje vecka mot ett mindre antal av en dyrare cigaretsort — knappast ett passionerande ämne i en miljö med rikt intellektuellt liv. Kibbutzlivet blir tråkigt och enahanda; alla känner varann och vet allt om varann; skvaller anses omoraliskt, men måste tillgripas som förströelse; att ändra umgänge är besvärligt och att över huvud driva livligt privat umgänge anses stridande mot den kollektiva andan; att inte längta efter och hoppas på avancemang, insatser och förändringar leder till tristess. Många av de kibbutztrogna är säkert förträffliga människor, men att lång tid vara förträfflig utan att också bli självbelåten, intolerant och trångsynt är inte lätt. Föreningen av duktighet och osjälviskhet, av gott kamratskap i kollektivet och personlig särprägel lyckas inte för många.

Den amerikanske sociolog, Melford Spiro, som efter ett år som medlem av en Mapamkibbutz skrivit det ojämförligt bästa arbetet i ämnet — "Kibbutz, Venture in Utopia" — hävdar att missnöjet är särskilt markerat hos kvinnorna. Bland orsakerna härtill framhäver han att kvinnorna önskar att ha hand om sina barn och att deras liv i kibbutzen blir tomt genom att barnen bor och uppfostras för sig. Han betonar också det paradoxala att kibbutzen var avsedd att ge kvinnorna full likställighet, men i realiteten gjort deras liv vida enformigare än männens. Kvinnorna finner ofta jordbruksarbetet tungt och får därför hushållsarbete, men detta ger i kibbutzen ingen möjlighet till initiativ och ingen variation — antingen lagar man mat eller tvättar eller diskar under veckor eller månader i sträck.

Det är möjligt att kibbutzen är på retur, kvantitativt och som inspiration i Israels liv. Säkert är att dess betydelse varit stor och att kibbutzidealet ännu är något viktigt i nationens föreställningsvärld. Då jag talar med unga män och kvinnor som lämnat kibbutzlivet blir jag slagen av att de alltid talar om det med vördnad och ett stänk av längtan tillbaka — det är trots allt något stort som de gått igenom. Ofta säger de att varje ung människa borde arbeta ett par år i en kibbutz.

HERBERT TINGSTEN